

nin Yüksekaldırım tarafında mezarlıktan bir parça durmaktaydı. Bu tarihte mevcut taşlar sökülüp arazi set haline getirilmiş ve üzerine açık hava kahvesi kurulmuştur. Günümüzde ise mezarlığın hiçbir izi kalmamıştır.

Beyoğlu Mezarlığı'nda medfun bulunanlardan tesbit edilebilenler şunlardır: Evliya Çelebi'nin ailesi, Hüseyin Çelebi Efendi (1052/1642-43), Yelkenci Mustafa Efendi (1161/1748), Molla Mehmed (1171/1757-58), Yanık Şeyh Ahmed Efendi (1187/1773-74), Zeyneb Tüti Hanım (1200/1785-86), Rukiye Hanım (1220/1805-1806), Abdülahad Efendi kerimesi Emine Hatun (1233/1817-18), Kâdiri şeyhi İsmâil Efendi (5 Şevval 1254/22 Aralık 1838), Üsküdar'da Toygartepe Rifâi Tekkesi'nin şeyhi Saçlı Şeyh Hüseyin el-Hâdî Efendi (11 Cemâziyelâhîr 1268/2 Nisan 1852).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 423; Jak Pervitich, *Sigorta Kadastral Haritaları*, Pafta: 21-22; *İstanbul Şehir Rehberi*, İstanbul 1934, Pafta: 4/14, 4/15, 4/16, 4/17, 4/18; *Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1934; R. Ekrem Koçu, "Beyoğlu", *İst.A*, V, 2705; Kevork Pamukciyan, "Beyoğlunda Ermeniler", *a.e.*, V, 2717.

NECDET İŞLİ

BEYRÜNİ

(bk. BİRÜNİ).

BEYRUT

(بيروت)

Lübnan Cumhuriyeti'nin başşehri.

Doğu Akdeniz'de Ortadoğu'nun en önemli liman şehridir. 33° 54' kuzey enlemi ile 35° 28' doğu boylamı arasında yer almakta olup Doğu Beyrut ve Batı Beyrut tepeleri arasında kalan bir yarımada üzerinde kurulmuştur. Lübnan Cumhuriyeti'nin beş idarî bölgesinden biri olan Beyrut ilinin (muhâfaza) merkezidir. 18 km²'lik bir alana yayılmış bulunan ve bölgenin en önemli ticaret, ulaşım, kültür ve finans merkezlerinden biri olan Beyrut'un nüfusu 1.500.000 (1985 tah.) kadardır. Halk çeşitli mezheplere mensup hristiyan ve müslümanlardan oluşur; en çok konuşulan diller Arapça, Fransızca ve İngilizce'dir.

Beyrut'ta tipik bir Akdeniz iklimi hüküm sürer. Yazları sıcak ve kurak olmakla beraber diğer şehirlere nisbetle daha rutubetli, kışları ılık ve yağışlıdır; kar nâ-

diren düşer. Sıcaklık yaz mevsiminde ortalama 27-35° C civarındadır; senenin çoğunda gökyüzü açık geçer. Kuzey ve güneydeki tepelerin ormanlarla kaplı bulunması şehre ayrı bir güzellik verir. Yaz aylarında komşu ülkelerden buralara turist akını görülür.

Beyrut'un tarihi milâttan önce 2000 yıllarına kadar gitmektedir. Tel el-Amar-na tabletlerinde (m.ö. XIV. yüzyıl) **Birûtâ**, Ugarit tabletlerinde (m.ö. XIII. yüzyıl) **Birûtâ** ve **Birûtu** şeklinde geçen Beyrut adının Akkadca burtu "kuyu, kaynak" (İbr. be'er, Ar. bi'r) kelimesinden geldiği bilinmektedir. Helenistik çağ, Roma ve Bizans dönemlerinde şehrin adı **Berytos** veya **Berytus** şeklinde kullanılmıştır (bk. Jidejian, s. 20-28).

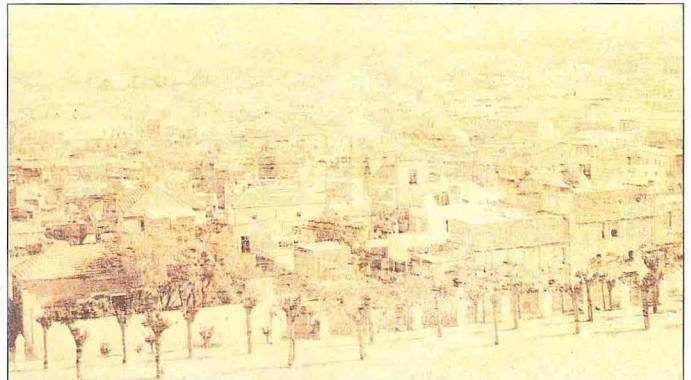
Milâttan önce II. binyılın ilk yarısında bağımsız Fenike şehir devletlerinden biri olan Beyrut, daha sonra bölgedeki Byblos Krallığı'na bağlı bir prenslik haline geldi (m.ö. 1400'ler). Büyük İskender zamanında bir liman şehri olarak gelişti. Diadoklar döneminde Ptolemaios Krallığı'nın eline geçtiyse de bu durum uzun sürmedi ve milâttan önce 200 yılında III. Antiochos tarafından Seleukos Krallığı'na dahil edildi. Bir ara Suriyeli Diodotos Tryphon'un tahribine mâruz kalan (m.ö. 140) şehir, Augustos zamanında (m.ö. 27-14) Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girdi. Beyrut'u muhteşem binalar, tiyatrolar ve sağlam kulelerle donatarak yeniden inşa ve imar eden Romalılar burayı bir askerî koloni haline getirdiler (Colonia Julia Augusta Felix Berytus). Kısa zamanda bölgenin idare, ticaret ve kültür merkezi olan şehir, Septimius Severus (193-211) tarafından kurulan hukuk mektebiyle de eğitim alanında ün kazandı ve Roma hukukunun öğretildiği merkezlerden biri oldu. Bizans İmparatorluğu'nun idaresine geçince bir yandan burada yeniden kurulan hukuk mektepleri sayesinde şöhret

kazanırken öte yandan ipek ve cam endüstrisiyle ticarete gelişme gösterdi. Beyrut'taki hukuk mekteplerinde hristiyan dünyasının dört bir yanından gelen öğrencilerin öğrenim görmeleri sebebiyle şehrin kültür ve eğitim alanında önemli bir merkez olma niteliği uzun süre devam etti.

Hız. Ömer'in hilâfeti sırasında Ebû Ubeyde b. Cerrâh kumandasındaki bir ordu tarafından fethedilerek (635) müslüman hâkimiyeti altına alınan Beyrut'ta yeni bir dönem başladı. VI. yüzyıl ortalarında meydana gelen bir depremde yıkılan şehir yeniden inşa ve imar edildi. Emevîler zamanında Muâviye İran'dan göçmen getirtip buraya yerleştirdi. Gemi inşaatı için tesisler kuruldu. Bu dönemde bir liman şehri olarak gelişen Beyrut, bölgenin dışarıya açılan başlıca iskelesi haline geldi. İslâm'ın ilk devirlerinde bir **ribât*** olarak görünen şehirde ilmi faaliyetler de gelişti. Meşhur fıkıh âlimlerinden Evzâi burada yaşamış ve ders vermiştir.

Haçlı seferleri sırasında Beyrut Kudüs Krallığı'nın eline geçti (1110). 1187'de şehri Selâhaddin-i Eyyûbî geri aldıysa da on yıl sonra Haçlılar burayı tekrar zaptettiler ve Kudüs Krallığı'na bağladılar. 1291'e kadar Haçlılar'ın elinde kalan şehir, bu tarihte Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Halîl adına Şam Valisi Emîr Sencer Ebû Şucâi tarafından fethedildi. Memlûklü hâkimiyetindeki Beyrut önemli vilâyetlerden biri olarak Doğu-Batı ticaretinin gelişmesinde rol oynadı. Bu dönemde Cenevizliler'in, Venedikliler'in, Bizanslılar'ın ve Amalfililer'in Doğu Akdeniz kıyılarında bulunan şehirlerde ve Beyrut'ta antrepo olarak kullandıkları küçük kolonileri vardı. XIV. yüzyıl başlarında şehir hakkında bilgi veren coğrafyacı Ebû'l-Fidâ, burada iki kalenin ve meyve bahçelerinin bulunduğunu bildirmektedir.

XX. yüzyıl
başlarında
Beyrut'tan
bir görünüş
(İÜ Ktp.,
Album,
nr. 91.771)

Beyrut Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında bölge ile birlikte Osmanlı hâkimiyetine girdi (1516). Osmanlılar zamanında şehir İstanbul'dan tayin edilen Maan hânedanına mensup emîrler tarafından yönetildi. XVII. yüzyılın başlarında burayı bağımsız olarak yöneten Dürzî emîrlerinden Fahreddin zamanında girişilen geniş imar faaliyetleri ve Venedik'le ticaretin geliştirilmesi neticesinde parlak bir dönem yaşadığı gibi bir ara Dürzî emîrlerin başşehirliği de yaptı. Aynı yüzyılın ikinci yarısında bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi, Beyrut'un Sayda eyaletinde bir sancak olduğunu ve 600 köy ile sekiz nahiyesinin bulunduğunu yazmakta, limanın iki burunda birer kalenin ve asıl Beyrut Kalesi'nin içinde de 2600 evin yer aldığı, manastırdan camiye dönüştürülen Ulucami'nin kırk elli yerinde ders halkası kurulduğu ve güzel bir cami olan Âsaf Paşa Camii'nden başka Mîr Münzir ve Amrî Camii'nin şehirdeki başlıca camiler olduğu yolunda bilgiler vermektedir. Evliya Çelebi'nin varlıklarını bildirdiği on yedi medrese, sekiz sıbyan mektebi, dört hamam, yedi çeşme, 300 dükkân, kırk kahvehane ve sekiz ticaret hanı Beyrut'un bu asırda sosyal bakımdan gelişmiş bir şehir olduğunu göstermektedir.

XVIII. yüzyılda Dürzîler'in çıkardıkları bazı karışıklıklar üzerine Osmanlı yönetimi buradaki gücünü artırmaya başladı. Bölgedeki iç karışıklıklar sırasında bir ara Akdeniz'de bulunan Rus donanması Beyrut'u bombalayıp (1772) karaya asker çıkardıysa da şiddetli mukavemet karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Cezzâr Ahmed Paşa'nın Sayda va-

liliği döneminde (1776-1785) bölgede Osmanlı hâkimiyeti yeniden kuruldu. Beyrut, 1831'den 1840'a kadar bölgeyi işgal eden Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın hâkimiyetinde kaldı. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhim Paşa'yı buradan çıkarmak için Osmanlı, İngiliz ve Avusturya müttefik donanmasının bombardımanı sonunda şehir harabeye döndü.

XIX. yüzyılın ortalarında Beyrut'un da içinde bulunduğu Lübnan bölgesi, Fransa ve İngiltere arasındaki nüfuz mücadelesinden dolayı milletlerarası bir mesele haline geldi. Beyrut'ta yaşayan farklı milliyet ve dinlere mensup gruplar, bölgede üstünlük kurmaya çalışan Batılı sömürgeci devletler tarafından istismar edildiler. Batılı güçlerin zorlamasıyla 1846'da yerli halk temsilcilerinin de katıldığı yeni bir idarî rejim kuruldu. Ancak bu yeni rejim Batılılar'ın desteklediği karışıklıklar yüzünden başarılı olmadı. 1860'ta bölgede meydana gelen kanlı iç çatışmalar Batılı devletlerin ola-ya karışmalarına sebep oldu. İstanbul hükûmeti ile beş büyük devlet (İngiltere, Rusya, Fransa, Avusturya ve Prusya) arasında 19 Haziran 1861'de imzalanan protokolle Beyrut'un idaresi Suriye vilâyetinden ayrılıp İstanbul'a bağlandı. Ayrıca idarecinin beş büyük devletin de kabul edeceği bir hristiyan olması, Mârûnî, Dürzî, Rum ve müslüman temsilcilerin yer aldığı bir yönetim konseyinin kurulması hususları benimsendi. Böylece Beyrut şehri Lazkiye, Trablus, Akkâ ve Nablus sancaklarını içine alan bağımsız bir vilâyetin merkezi oldu ve bu idarî düzenleme 1888'e kadar devam etti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı-

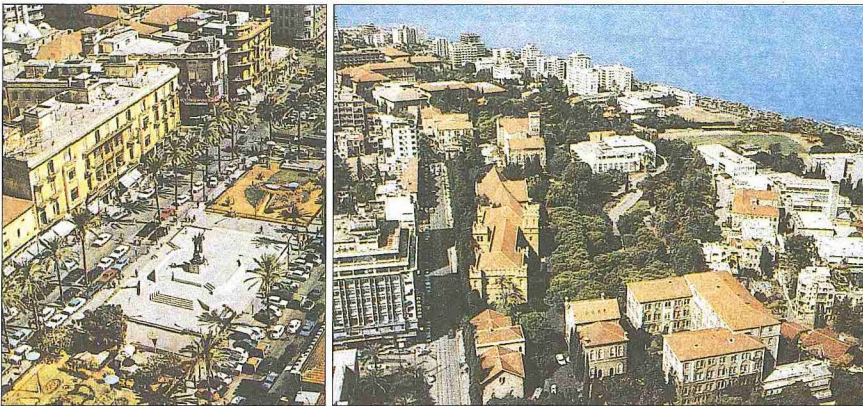
lar'ın buradan çekilmelerine ve 7 Ekim 1918'de Fransız kuvvetlerinin bölgeyi işgal etmelerine kadar Beyrut Dahiliye Nezâreti'ne bağlı önemli bir vilâyetin merkezi olarak kaldı.

Beyrut'un XIX. yüzyılda oynadığı en önemli rol, Osmanlı yönetimine karşı gelişen Arap milliyetçilik akımının merkezlerinden biri olmasıdır. Mehmed Ali Paşa'nın işgal ve idaresi döneminde Amerikan, Fransız ve İngiliz misyoner okullarının açılmasına izin verilmesi üzerine Zahle, Şam ve Halep'in yanında Beyrut'ta da Cizvit okulları açılmıştır (1831). Bunu takip eden Amerikan Protestan kolejleri de bölgenin muhtelif şehirlerinde faaliyete geçmiş ve Arap milliyetçiliği fikrinin doğuşu ve gelişmesinde bu Batı okullarının büyük tesirleri olmuştur. Özellikle Beyrut'ta misyonerler tarafından açılan okullarda Arapça yerine Fransızca ve İngilizce eğitim yapılması, öğrencilerin zihnine Batı fikriyatının yerleşmesine ve bazılarının hristiyan olmasına yol açmıştır.

Arap dünyasında ilk gazeteler Beyrut'ta yayımlanmıştır. Bölgenin ilk gazetesi olan *Hadîkatü'l-ahbâr*, Halîl Hûrî tarafından 1858'de, Yakınoğlu'da reform taleplerini dile getiren *Lisânü'l-hâl* ise Halîl Serkis tarafından 1878'de burada neşredilmiştir. XX. yüzyılın başlarında Beyrut'u ziyaret eden Babanzâde İsmâil Hakkı Bey, şehirde yirmi beşe yakın günlük ve haftalık gazete ile mecmuanın yayımlandığını bildirmektedir.

XIX. yüzyılda Osmanlı ülkesinde Batı nüfuzunun en yoğun şekilde görüldüğü şehir olan Beyrut, aynı zamanda siyasî örgütlenme bakımından da dikkatleri çekmiştir. Batı ülkelerinin siyasî, dinî ve ekonomik amaçlarla takip etmeye başladıkları sömürgeci ve yayılmacı politikaların başlıca aracı ilmi ve dinî müesseselerdi. Burada başlıcaları Amerikan misyonerlerinin Sanat ve İlim Cemiyeti (1847), Cizvit papazlarının Doğu Cemiyeti (1850), Suriye İlim Cemiyeti (1857) olan Batı kalıplarına göre kurulmuş çeşitli edebiyat, sanat ve siyaset cemiyetleri faaliyet göstermeye başlamış ve bunları İncil Cemiyeti, Genç Hristiyanlar Cemiyeti, Farmason Cemiyeti'nin Filistin Mahfilî ile Lübnan Mahfilî gibi diğer kuruluşlar takip etmiştir. Batı ile yakın münasebetleri bulunan ve üyeleri genellikle hristiyanlarla Dürzîler'den seçilen bu cemiyetler Arap milliyetçiliği düşüncesinin gelişmesinde etkili olmuştur. Şimdiki Beyrut Amerikan Üniversitesi'nin özünü

Beyrut'ta Şehitler Meydanı ve şehrin 1972 yılında havadan genel görünüşü - Lübnan

oluşturan Suriye Protestan Koleji'nin öğrencileri, 1875'te kurdukları Beyrut Gizli Cemiyeti'nde Osmanlı yönetimi aleyhine yoğun faaliyetlerde bulunarak bağımsız ve laik bir Arap devleti fikrini işlemişlerdir. 1913 başlarında bir grup Beyrutlu aydın tarafından kurulan "İslahat Komitesi", Osmanlı toprakları içinde görülen en faal milliyetçi teşkilât olmuş ve yayımladığı bir ıslahat tasarısı ile adem-i merkeziyet taleplerini dile getirmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Fransızmada yönetimine verilen bölgede yer alan Beyrut, önce Fransa'nın bölgede kurmaya çalıştığı Büyük Lübnan Devleti'nin, sonra 1926'da kurulan Lübnan Cumhuriyeti'nin başşehri oldu. Lübnan Cumhuriyeti 1943'te Fransa'dan bağımsızlığını alınca Beyrut başşehir olarak kaldı.

Beyrut asıl II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmişse de Suriye ve diğer Levant bölgelerinin özellikle İngiltere ve Fransa ile başlayan ticaretteki önemi XIX. yüzyılın ilk yıllarında belirmiştir. Beyrut Limanı'na mal getiren İngiliz gemilerinin sayısı 1842'de on beş iken 1861'de bu sayı elli yediye, taşınan yük ise 2000 tonndan 27.000 tona yükselmiştir. Şehrin demiryoluyla ve karayollarıyla Şam, Sayda ve Trablus'a bağlı olması, Lübnan Cumhuriyeti'nin tek milletlerarası havaalanının ve geniş kapasiteli limanının burada bulunması, ayrıca buradaki serbest ticaret bölgesinde depolama ve imalât faaliyetlerinin yapılabilmesi, Lübnan'daki ekonomik faaliyetlerin % 80'inin yine burada gerçekleştirilmesi ve ülkedeki üniversitelerin buraya toplanmış olması Beyrut'un önemini artırmaktadır. Ülke nüfusunun % 45'inin yaşadığı Beyrut'ta gelişmiş bir sanayi yoksa da milletlerarası ticaret, bankacılık ve finans şirketlerinin gösterdikleri yoğun faaliyet, şehrin ekonomisine olduğu kadar ülke ekonomisine de büyük katkı sağlamaktadır. Beyrut'un bu özelliği, İsrail'in 6 Haziran 1982'de Güney Lübnan'ı işgal etmesinden sonra sarsılmış ve büyük bir gerileme göstermiştir.

Denize doğru uzanan verimli topraklara sahip bir yarımada üzerinde kurulmuş olan Beyrut'un çevresinde ziraat da yapılabilmektedir. Burada Turuncgiller, tütün, arpa, buğday, meyve, zeytin ve susam yetiştirilir. Deniz kıyısında olması sebebiyle balıkçılık da şehrin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Beyrut eğitim ve kültür alanında ülkenin ve bölgenin en önemli merkezi olup Amerikan ve İngiliz misyonerleri tara-

findan kurulan Beyrut Amerikan Üniversitesi (1866), Cizvitler tarafından kurulan Fransız Saint Joseph Üniversitesi (1875), Lübnan Üniversitesi (1951), Lübnan Akademisi (1937) ve Fâris Nimr'in yardımlarıyla kurulan el-Mecmaul-ilmiyyü's-Şarkî (1882) adındaki özel akademi gibi yüksek öğretim kurumlarına sahiptir. Öteden beri önemli bir yayımcılık merkezi olma özelliğini koruyan Beyrut, içinde bulunduğu olumsuz şartlara rağmen İslâm dünyasında bilhassa Arapça kitap basımında ön sırayı işgale devam etmektedir. Burada özellikle ofset tekniğiyle her türlü kitap basılmakta, gazete ve dergiler rahat yayımlanabilme imkânı bulunmaktadır. Devlet otoritesinin etkili olmaması da korsan yayımcılığa zemin hazırlamıştır. Şehirde bir de arkeoloji müzesi bulunmaktadır.

Beyrut mimari bakımından sosyal yapı ve ekonomik gelişmişliği yansıtan bir görünüme sahiptir. Nüfusun değişik din ve milletlere mensup olması sebebiyle şehirde çok çeşitli dinî yapılar bulunmaktadır. Evzâi'nin türbesinin yanı sıra çok sayıda cami vardır. Bunların içinde en ünlüsü Ömer Camii olup bazısı kilseden camiye dönüştürülmüştür. Diğer taraftan hristiyan milletlere ait çok sayıda kilise şehrin özellikle Doğu Beyrut tarafında görülür. Osmanlılar zamanında inşa edilen çeşitli kamu binaları hâlâ ayakta olup hizmet vermeye devam etmektedirler. II. Fahreddin Sarayı, Saint Joseph ve Amerikan Üniversitesi binaları önemli yapılardır. Cemal Paşa burada büyük bir imar faaliyetine girişmiş ve geniş caddeler açtırmıştır. Şehrin merkezindeki Şehitler Meydanı önemli bir merkezdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Beyrut'un, bölgenin finans, yayımcılık ve hizmet sektörünün merkezi olması üzerine modern binalar inşa edildi. Büyük oteller, bankalar ve milletlerarası şirket merkezleri şehre modern bir görünüm kazandırdı. Öte yandan ülkenin son yıllarda içinde bulunduğu iç savaş ve karışıklıklar sebebiyle Beyrut büyük bir tahribata uğradı. Modern semtler ve yapılar harap olurken ülkenin güneyinden gelen göçmenlerin yerleştiği geniş gecekondu semtleri teşekkül etti.

Sosyal yapı itibariyle Ortadoğu'nun en karmaşık ve kozmopolit şehri olan Beyrut'ta çeşitli dinî ve millî zümreler yaşamaktadır. Farklı millî ve siyasî niteliklere sahip müslüman ve hristiyanlar çeşitli gruplara bölünmüş olmaları sebebiyle uzun zamandan beri çatışma halindedirler. Müslümanlardan Sünnîler Ba-

tı Beyrut'ta, Şii'ler Güney Beyrut'ta toplanmışlardır; hristiyanlar ise daha modern ve varlıklı semtlerin bulunduğu Doğu Beyrut'ta yaşamaktadırlar. 1950'lere kadar Beyrut'un kozmopolit sosyal yapısında hristiyanlar çoğunluğu teşkil ederken bu tarihten sonra İsrail ve Ürdün'den çıkarılan Filistinliler'in buraya gelip yerleşmeleri sebebiyle müslümanlar çoğunluğu elde ettiler. Güney Lübnan'ın İsrail tarafından işgal edilmesi üzerine oradan kaçıp Beyrut'a gelen Şii'ler, müslümanlar içinde % 32'lik oranla Beyrut'taki dinî ve millî gruplar arasında en etkin grubu oluştururken Sünnîler % 21'de kaldılar. Diğer gruplar arasında Dürzîler, Mârûnîler, Ortodoks ve Katolik Rumlar ile Ermeniler yer almaktadır.

Özellikle 1970'lerden sonra Beyrut'ta hızlı ve düzensiz bir büyüme gözlenmektedir. XVIII. yüzyılın sonlarında 10.000 civarında olan nüfusu 1860'ta 46.200'e, 1895'te 120.000'e, 1930'da 180.000'e ve 1960'ta 531.000'e yükselmiştir. Şehrin 1985'teki nüfusu 1.500.000 dolayında olup müslümanlarla hristiyanların oranı yaklaşık olarak birbirine eşittir. 1959'da ülke nüfusunun % 27'si Beyrut'ta yaşarken bu oran 1970'te % 45'e yükselmiştir. Beyrut'ta nüfusun hızla artmasının başlıca sebepleri arasında İsrail'in Güney Lübnan'ı işgal etmesi, kırsal kesimde yaşayanların geçim zorluğu sebebiyle şehre göç etmeleri, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerindeki iş yerlerinin burada toplanmış bulunması ve Ürdün ile İsrail'den çıkarılan Filistinliler'in buraya gelmeleri gösterilebilir.

Son yıllarda Beyrut, çeşitli dinî ve millî gruplar arasında uzun süreden beri devam eden şiddetli kanlı çatışmalar, devlet yöneticilerine karşı girişilen suikastler, İsrail'in burayı ve Güney Lübnan'ı işgali, Batı ülkelerine mensup askerî güçlerin gelmeleri, grev ve boykotlar gibi

Beyrut'ta 1884 yılında Osmanlılar tarafından inşa edilen Küçük Sarayı (N. Jidejian, *Beirut*, Beyrut 1986, s. 267)

sebeplerle Ortadoğu'nun en istikrarsız ve problemlili şehri halini almıştır. Ürdün'den çıkarılan Filistinlilerin ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Beyrut'a yerleşmeleri ve İsrail'e karşı çeşitli eylemlere girişmeleri üzerine, İsrail Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Lübnan'dan ve Beyrut'tan çıkarmak için Güney Lübnan'ı işgal etti. Uzun görüşmelerden sonra Filistinliler ve Filistin Kurtuluş Örgütü Beyrut'u terketmek zorunda kaldılar (21 Ağustos 1982). Lübnan Devlet Başkanı Beşir Cemayel'in bir suikast sonucu öldürülmesi (14 Eylül 1982) üzerine İsrail birlikleri aynı gün Beyrut'u işgal etti. Sabra ve Şatila kamplarında yaşayan yüzlerce Filistinli, daha önce Tel Zaatar kampında olduğu gibi İsrail desteğindeki Hristiyan falanjistler tarafından katledildi (16 Eylül 1982).

Bu gelişmeler üzerine bölgede faaliyette bulunan İslâmî Cihad, Hizbullah ve Emel örgütleri Hristiyanlara, İsrail güçlerine ve yabancılara karşı kanlı bir mücadeleye giriştiler. Amerika Birleşik Devletleri elçiliğinin bombalanmasından sonra (Nisan 1983) İsrail ve Batılı askerî güçler Beyrut'tan çekilmek zorunda kaldılar. İçerideki kanlı çatışmalar, Reşid Kerâmî başkanlığında dinî ve millî grupların temsilcilerinin görev aldığı hükümetin kurulmasıyla (25 Nisan 1984) ve Doğu Beyrut ile Batı Beyrut'u ayıran yeşil hatta Birleşmiş Milletler askerlerinin yerleştirilmesiyle yatışmışsa da Filistin Kurtuluş Örgütü üyelerinin yeniden Beyrut'a dönmeleri ve Emel milislerinin Filistinlilerin yaşadığı Burcülbecrene kampını kuşatmaları üzerine çarpışmalar yeniden alevlendi.

1990 yılı sonlarına doğru Lübnan yönetiminin ülkede ve özellikle Beyrut'ta on beş yıldır devam eden iç savaşın sona erdirilmesi ve çeşitli dinî-siyasî gruplar arasında bölünmüş durumda olan şehrin birleştirilmesi için yürürlüğe koyduğu bir plan çerçevesinde, çatışma halindeki gruplar silahlarını bırakarak denetimleri altındaki bölgelerden çekilmeye başladılar. Dinî-siyasî grupların boşalttıkları yerlerde otoriteyi ele alan Lübnan ordu birlikleri, şehirde düzeni ve güveni sağlayarak 1991 yılı başlarında Ömer Kerâmî başkanlığında kurulan Millî birlik hükümetinin Beyrut'un bölünmüşlüğü'nün kaldırılması ve yeniden bölgede eski önemini kazanması yolundaki çalışmalarını hızlandırdılar. Ülkede barış ve istikrarın kurulmasıyla Beyrut'un yeniden bölgenin önemli merkezlerinden biri haline gelmesi beklenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 417-421; *Géographie d'Aboulféda*, II/2, s. 25-26; Cuinet, IV, 3-69; Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 200-212; P. K. Hitti, *A Short History of Near East*, Princeton 1966, s. 11, 70-71, 226-228; J. Boulos, *Les Peuples et les Civilisations du Proche Orient*, La Haye 1968, V, 239-242; N. Jidejian, *Beirut: Through the Ages*, Beirut 1973; Z. N. Zeine, *The Emergence of Arab Nationalism*, New York 1976, s. 25-26, 30, 40, 50; C. Issawi, *An Economic History of the Middle East and North Africa*, New York 1982, s. 101-111; a.mlf., "British Trade and the Rise of Beirut 1830-1860", *IJMES*, sy. 8 (1977), s. 91-101; M. C. Lyons — D. E. P. Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War*, Cambridge 1982, s. 266; Mim Kemal Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, İstanbul 1982, s. 67-69, 150; A. Bourgey, "L'Evolution des banlieues de Beyrouth durant les dix dernières décennies", *La Ville Arabe dans l'Islam*, Tunis 1982, s. 301-317; Leila Fawaz, "Le Developpement de Beyrouth au XIXe et au debut du XXe siècle", a.e., s. 153-161; Salim Nasr, "Formations sociales traditionnelles et société urbaines du Proche Orient: Beyrouth, Damas, Bagdad", a.e., s. 357-381; B. Labaki, "Industrie et société urbaine (Le Cas de agglomération beyrouthine)", a.e., s. 323-336; Ramazan Şeşen, *Selahaddin Devrinde Eyyûbiler Devleti*, İstanbul 1983, s. 76, 212; Muhammed Ali Dannâvî, *Kurâ'e İslâmiyye fi târîhi Lübnân ve'l-muntakâ*, Dârüleyman 1985; Sâlih b. Yahyâ, *Târîhu Beyrût* (nşr. F. Hours — K. Salibi), Beirut 1986; *The Middle East and North Africa 1988*, London 1987, s. 545 vd.; "el-Ma'ârif fi Süriyâ", *el-Muktefat*, VII/7, Beirut 1983, s. 385-392; [Babanzâde Hakkı Bey], "De Stamboul à Bagdad, notes d'un homme d'état Turc" (trc. R. T. — R. M.), *RMM*, XIV (1911), s. 189-191; "Syrie (Soûriya, Shâm) et Liban (Lobnân)", a.e., LIII (1922), s. 338-344; Tayyib Gökbilgin, "1840'tan 1861'e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi ve Dürziler", *TTK Belleten*, X/40 (1946), s. 641-703; "The Russian Occupations of Beirut. 1772-74", *As.Af.*, XLII/3-4 (1955), s. 275-286; Selîm Zibâl — Oskâr Metrî, "Beirut: 'Âşimetü Lübnân", *el-'Arabî*, sy. 163, Küveyt 1972, s. 100-126; Y. Hell, "Beirut", *IA*, II, 587-588; N. Elisséef, "Beyrût", *El² (Fr.)*, I, 1171-1173; Ronart, *CEAC*, s. 316-323; *Encyclopédie Géographique*, Milano 1980, s. 624-625.

DAVUT DURSUN

BEYRÜTİ

(bk. MUHAMMED el-HÜT).

BEYŞEHİR

Konya iline bağlı bir ilçe merkezi.

Aynı adı taşıyan gölün güneydoğu kenarında kurulmuştur. Beyşehir gölünden çıkan Beyşehir çayı şehrin mahallelerini birbirinden ayırmaktadır.

Şehrin adı Türkçe belgelerde el-Medîne es-Süleymâniyye el-Eşrefiyye, Süleymanşehir, Begşehir, Bekşehir ve Beyşehir gibi değişik şekillerde geçer. XII. yüzyıl ortalarında mevcut olan şehir daha sonraları harap olmuş, XIII. yüzyılın ilk yarısında, Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad devrinde, muhtemelen 1240'tan biraz önce çoğunluğunu Üçoklar'ın oluşturduğu Türkmenler tarafından yeniden kurulmuştur. Bu durum şehirde Armağanşah adını taşıyan bir mahalle ve bir caminin bulunmasından da anlaşılmaktadır. Antalya, Isparta, Konya ve Beyşehir'de pek çok vakıf eseri olan Mübârizüddin Hacı Armağanşah, Sultan Keyhusrev'in oğlu İzzeddin Keykâvus'un atabegidir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in cülûsunda üstadüddâr*lık da yapan Armağanşah 1248'deki Babaî isyanında öldürülmüştür. Yine Seydişehir'in kuruluşunu anlatan Seyyid Hârun menâkıbnâmesinden de şehrin XIII. yüzyılın ilk yarısında yeniden kurulduğu anlaşılmaktadır. Beyşehir ismi ise XIII. yüzyılın sonunda şehri merkez yaparak Akşehir, Seydişehir, Şarkıkaraağaç ve Bolvadin bölgelerinde hüküm süren Eşrefoğlu Süleyman Bey'e izâfeten verilmiştir. Eşrefoğlu Süleyman Bey şehri imar ettirmiş ve burada kendi adına para bastırmıştır.

Beyşehir XIII. yüzyıldan itibaren sırasıyla Konya Selçukluları, Karamanoğulları, Eşrefoğulları, Hamidoğulları ve Osmanlılar'ın hâkimiyetine girdi. Özellikle Karamanlılar devrinde Osmanlılar'la Karamanlılar'ın mücadele sahası oldu. Karaman-ili'nin batı ucunda bulunması şehri jeopolitik bakımdan önemli hale getirdi ve 1466 yılına kadar Osmanlılar'la Karamanlılar arasında pek çok kere el değiştirdi. Şehrin Osmanlılar'a ilk geçişi I. Murad zamanına rastlar. I. Murad burayı Hamidoğlu Hüseyin Bey'den Akşehir, Seydişehir, Şarkıkaraağaç, Yalvaç ve Isparta şehirleriyle birlikte satın aldı. 1389'da Karamanoğlu Alâeddin Bey, 1392'de Yıldırım Bayezid, 1402'de Karamanoğlu II. Mehmed Bey, 1414'te Çelebi Sultan Mehmed, 1435'te Karamanoğlu İbrâhim Bey, 1436'da II. Murad tarafından alınan şehir nihayet 1466'da kesin olarak Osmanlı topraklarına katıldı.

Osmanlı hâkimiyetinin ilk dönemlerinde Beyşehir idarî bakımdan Karamanlılar devrinde olduğu gibi vilâyet merkezi olarak bırakıldı. Daha sonra Akşehir, Bolu, Çankırı, Sinop şehirleri gibi ikinci derecede sancak merkezi haline getirildi. II. Bayezid'in oğlu Şehzade Şehinşah